

Trubarjev slovenski koledar v kontekstu prvih koledarjev in pratik

Blanka Bošnjak*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 821.163.6.09Trubar P.

Blanka Bošnjak: Trubarjev slovenski koledar v kontekstu prvih koledarjev in pratik. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 91=56(2020), 2–3, str. 196–205

Prispevek je osredinjen na Trubarjev slovenski koledar *Ta slovenski koledar kir vselei terpi*, ki je izšel dvakrat, in sicer ga je leta 1557 Trubar priložil k prvemu delu prevoda *Nove zaveze (Ta prvi deil tiga Noviga testamenta)*, z manjšimi spremembami pa ga je leta 1582 dodal k svojemu prevodu celotne *Nove zaveze (Ta celi Novi testament)*.

Ključne besede: Primož Trubar, slovenski koledar, *Ta slovenski koledar kir vselei terpi*, pratika.

1.01 Original Scientific Article
UDC 821.163.6.09Trubar P.

Blanka Bošnjak: Trubar's Slovene Calendar in the Context of the first Calendars and Almanacs. Review for History and Ethnography, Maribor 91=56(2020), 2–3, pp. 196–205

The treatise concentrates on Trubar's Slovene calendar *Ta slovenski koledar kir vselei terpi*, which was published twice. For the first time in 1557 as an addition to the first part of the *New Testament* translation called *Nova zaveza (Ta prvi deil tiga Noviga testamenta)*, and with minor modification in 1582 as an addition to his translation of the complete *New Testament – Nova zaveza (Ta celi Novi testament)*.

Keywords: Primož Trubar, Slovene calendar, *Ta slovenski koledar kir vselei terpi*, almanac.

* dr. Blanka Bošnjak, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška cesta, 160, SI – 2000 Maribor, blanka.bosnjak@um.si

UVOD¹

Najstarejši koledar na Slovenskem je rokopisni iz leta 1415, ki je latinski, teče kronološko z zapisanimi godovi in ilustriranimi podobami svetnikov.² Pisan je na pergament v dolžini 101 cm, v širini pa 10 cm. Po dolžini je osemnajstkrat, po širini pa enkrat prepognjen tako, da je sestavljen iz 36 malih četverkotnikov po 5 cm višine.³ »Torej je že vnanja oblika podobna pratiki« piše Benkovič v razpravi *Slovenski koledarji in koledarniki* (1895: 56). Naslednji so bili tiskani koledarji in pratike, ki so, kasneje tudi kot periodične publikacije, prav tako prinašali natančne koledarske informacije glede mesecev, tednov, dni v letu, o godovih in cerkvenih praznikih, poleg tega pa so zajemali še mnoge druge informacije in tekste, npr. reke o vremenu, podatke o dolžini dni v posameznih delih leta in mrkih že v prvem tiskanem Trubarjevem koledarju 16. stoletja, ki se je imenoval *Ta slovenski koledar kir vselei terpi*. Dodatno so se v *Novi krajnski pratiki* v 18. stoletju začeli pojavljati znaki za kmečka opravila, nebesna znamenja, razdelek za letne čase, ponekod dodane uganke za razvedrilo idr., v Vodnikovi *Veliki* in *Mali pratiki* pa še Vodnikove pesmi, anekdote, tudi uganke, napisi na mesece, podatki o sejmih po domači deželi, cesarski družini, nasveti za zdravje ljudi in domače živine, dobro gospodarstvo, računstvo in mnogo drugega (Bošnjak 2019: 122–124). Koledarji in pratike so bili tako med prvimi slovenskimi tiski nenabožne vsebine s poučno-praktično vsebino, velikokrat še posebej namenjeni neposredno kmečkim ljudem za izobraževanje in boljše gospodarjenje.

TRUBARJEV KOLEDAR *TA SLOVENSKI KOLEDAR KIR VSELEI TERPI*

Z začetki Trubarjevega prevajanja *Svetega pisma* je povezan tudi prvi slovenski tiskani koledar, ki je izšel dvakrat, v letih 1557 in 1582. *Ta slovenski koledar kir vselei terpi*⁴ je Trubar sestavil in leta 1557 priložil k prvemu delu

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalne skupine P6-0156 z naslovom Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine, ki jo financira Agencija za raziskovalno dejavnost RS; vodja raziskovalne skupine je red. prof. dr. Marko Jesenšek.

² V tem rokopisnem koledarju je uporabljenih šest barv: rdeča, višnjava, zelena, črna, bela in zlata (Benkovič 1895: 58).

³ Kje se nahaja ta koledar danes, piše med drugim Stabej: »/.../ med starimi rokopisi na Slovenskem je njihove poznavalce takó privlačilo — tudi še dandanašnji — kakor pergamentni šestbarvni koledar iz l. 1415, ki ga hrani pod št. 160 rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani« (1968: 137).

⁴ Poimenovanje koledarjev, ki niso bili pisani le za eno leto, ampak za več desetletij, s pridevki perpetuum [Colendarium], immerwährender [Kalender], t. j. večen, neprenehljiv, vedno trajajoč, ali po starem: »kir vselej terpi«, je bilo v srednjem veku nekaj vsakdanjega.

svojega prevoda *Nove zaveze (Ta prvi deil tiga Noviga testamenta)*.⁵ Prvotno je bil koledar primarno vezan v isti knjižni blok s t. i. dolgim predgovorom – *Tiga Noviga testamenta ena dolga predgavor*, ki je bil najprej izdan kot uvod v branje Trubarjevega prevoda prvega dela *Nove zaveze* – skupaj z evangeliji po Mateju, Marku, Luku in Janezu ter Apostolskimi deli (Vinkler 2012).⁶ Koledar je imel v tem t. i. zborniku, kot ga je poimenoval Rupel, svoj posebni naslovni list, podobno kot nekateri drugi deli tega zbornika, zato bi se lahko tudi posebej vezal in prodajal; v tem smislu bi lahko bil Trubarjev slovenski koledar iz leta 1557 prva slovenska tiskana knjiga, ki ni bila strogo cerkvenega značaja (Rupel 1957: [17]). Trubar je s koledarjem poučeval tudi o vremenu, o tem, koliko časa je od božiča do pustne nedelje, kdaj se začnejo letni časi, tudi o tem, koliko dni je v enem letu, koliko let stoji naš svet idr. Vse naštetu je dodano koledarskemu delu, tako se take vsebine bolj ali manj, nekatere pa še dodatno, veliko kasneje pojavljajo v slovenskih koledarjih in pratikah 18. stoletja, ki jih za tisti čas med prvimi na pratikarskem področju v slovenščini predstavljajo ohranjeni primerki *Nove krajske pratike (Nove crainske practice)* od leta 1726 naprej (za leto 1725).

Zgled, po katerem je narejena v Trubarjevem koledarju iz leta 1557 tabela, ki sledi koledarskemu delu, in sicer za kar naslednjih triinsedemdeset let (navedenih v tabeli od leta 1558 do 1630), v koledarju iz leta 1582 pa za sto dvajset let (navedenih v tabeli od leta 1582 do 1700), ki ga Trubar kot edinega v obeh koledarjih navede, je: »Od Magiftra loannesha Iltebranda Tubinskiga Vuzheniga«⁷ (Trubar 1557: [9]; Trubar 1582). Domnevno drugi viri, po katerih je Trubar sestavil ta prvi slovenski tiskani koledar, so še naslednji: nekateri cvinglijanski tiski, npr. *Biblija* Heinricha Bullingerja, izdana 1556 v Zürichu (Warhaffte und gewüsse iarzal aller Zyten und jaren von Adamen an biß uff Jesum Christum, und uff das. M. D. LVI. Jar – zgled, po katerem je Trubar prevedel razdelek Risnična in gvišna raitinga v koledarju). Iz navedene Bullingerjeve *Biblije* je Trubar prevzel tudi seznam biblijskih knjig (Kurze anzeigung wie viel yedes buch ...) (Rupel 1957: [17], Vinkler 2005: 629).⁸

Zapisano torej velja tudi za Trubarjev slovenski koledar iz leta 1582, ki je izšel nekoliko spremenjen ob Trubarjevem prevodu celotne *Nove zaveze (Ta*

(Stabej 1986: 46.) Benkovič je menil, da je Trubar svoj koledar posnel po Melanchtonu (Benkovič 1895: 59).

⁵ V srednjem veku so koledarje prirejali le redovniki za domačo samostansko rabo, sestavljali pa so jih za več let in desetletij, pri čemer so jih prilagali redovnemu brevirju in misalu (Benkovič 1895: 25).

⁶ Navedeno po znanstvenokritični izdaji *Zbrana dela Primoža Trubarja* (2012). Splet.

⁷ »/.../ kakor avtor sam priznava, po magistru Joh. Hildebrandu« (Rupel 1957: [17]).

⁸ »Trubar tega švicarskega in cvinglijanskega vira ni navedel, saj so mu nemški luteranci že spogledovanje s cvinglijanstvom hudo zamerili« (Rupel 1957: [17]).

celi *Novi testament*). Dodani koledar z istim naslovom kot leta 1557, *Ta slovenski koledar kir vselei terpi* (Tübingen 1582),⁹ se v knjižnem bloku nahaja za Trubarjevim prevodom prvega dela *Nove zaveze* in pred njegovim prevodom njenega drugega dela. V nadaljevanju bosta oba koledarja predstavljena skupaj, pri čemer bodo izpostavljene predvsem podobnosti in določene manjše razlike med njima.

Trubarjev koledar iz leta 1557 (Tübingen 1557) obsega skupaj 16 strani, koledar iz 1582 pa 20,¹⁰ ki niso paginirane, tisk je dvobarven – naslov, podnaslovi, določeni poudarjeni deli so tiskani rdeče, ostali tekst pa črno. Na naslovnem listu imata oba koledarja pod naslovoma v manjšem tisku podrobno navedene še njune sestavne dele z zelo kratkimi pojasnili: koledar, tabela, ki kaže v koledarju iz leta 1557 triinsedemdeset, iz leta 1582 pa sto dvajset let naprej, v kateri je med drugim izpostavljena t. i. nedeljska črka za vsako leto. Zatem so še na naslovnih listih obeh koledarjev navedeni sestavni deli koledarjev: nedelje in dnevi od božiča do pusta, rime oz. »Eni Raimi«, ki pravijo, kdaj bo lepo vreme, kvatre (»VfAKE Quatri«), kdaj bo daljši dan, krajša noč, kdaj se začnejo poletje, zima, pomlad in jesen, koliko dni je v enem letu, koliko let stoji ta svet, register, ki pravi, koliko je knjig in poglavij v *Svetem pismu*, ter kako se vse te knjige »Bukouski«¹¹ in slovensko imenujejo, kratko in dolgo pišejo (Trubar 1957: [1], Trubar 1582).

Za naslovno stranjo obeh koledarjev je predgovor,¹² v katerem Trubar umetelno piše o minljivosti in trpljenju v našem življenju, kar poudari tudi s svetopisemskimi zgledi (npr. z navedbami iz Joba, Siraha); pomaga nam lahko le vera, po kateri bomo imeli večno življenje, na primer navedeni odlomek iz koledarja iz leta 1557:

»Danas so eni mladi, lipi, zdravi, vesseli, močni, srečni, bogati, v veliki časti in oblasti inu živi, iutri pag so stari, neuštaltni, nemarni, bolni, žalostni, šibki, v veliki revi inu nadlugi, bozi, pregnani, obrupani, okradeni, požgani, uieti, zašpotovani, zaverženi, mertvi inu pocopani, koker vsag dan inu vsako vuro na sebi počutimo inu na drugih vidimo inu slišimo, de oben hyp oli čas ne myni, de bi se tim lude[m] kaka nesreča oli žalost oli kaku zlu ne pergudilu. Koker od tiga tudi tu S. pismu često govori. Iob pravi, cap. 14 /.../« (Trubar, Krajnc-Vrečko, Vinkler 2005: 584).

⁹ V ta namen je pregledana spletna verzija na naslovu: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-P23ZYWWR>.

¹⁰ Več strani v Trubarjevem koledarju iz leta 1582 je lahko med drugim zaradi velikosti formata, črk kot tudi daljše tabele, ki zajema sto dvajset let.

¹¹ Z »Bukouski« je mišljeno latinsko poimenovanje knjig, kar razberemo iz štirinajste nepaginirane strani, ko je za naslovom registra podano natančnejše pojasnilo glede tega: »Inu koku fe ufake Bucque Latinski inu Slouenski imenuio« (Trubar 1957: [14]). Enako velja za koledar iz 1582.

¹² Čeprav sta predgovora v obeh koledarjih skoraj identična, se v prvem koledarju nahaja na eni strani, iz leta 1582 pa na dveh straneh.

Koledarski del se nahaja na naslednjih šestih straneh v obeh Trubarjevih koledarjih (za dva meseca v dveh kolonah na vsaki strani), v katerem so slovenskim imenom mesecev dodana še latinska, pri čemer gre tudi v kasnejšem koledarju iz leta 1582 še za julijanski nereformirani koledar,¹³ čeprav se je v letu izida drugega Trubarjevega koledarja začela izvajati gregorijanska reforma koledarjev najprej v pretežno katoliških krogih, vendar tudi z nekaterimi pridržki:

»Papež Gregor XIII. je koledarsko reformo v svojem dominiju sicer izvedel že leto pred tem, vendar so mu katoliški vladarji iz različnih razlogov sledili le postopno. Nadvojvoda Karel II. je v svojih notranjeavstrijskih dednih deželah koledarsko reformo ukazal s posebnim patentom z dne 25. septembra 1583 in predvideval, da bo izvedena že deset dni pozneje, vendar je pri tem naletel na politične, konfesionalne in povsem praktične težave« (Kočevar 2014: 173).

Koledarskemu delu sledi tabela oz. t. i. »Tabla«¹⁴ za že v podnaslovu koledarja napovedanih triinšedemdeset let naprej v koledarju iz leta 1557 in za sto dvajset v koledarju iz leta 1582.¹⁵ V prvi koloni so v obeh koledarjih v tabeli druga pod drugo navedena leta, v koledarju iz 1557 od 1558 do 1630, v koledarju iz 1582 pa od 1582 do 1700. Leta v prvi koloni so imenovana kot »Leita od Criftufeuga Royftua« (enako v obeh koledarjih), v drugi koloni je za vsako leto posebej zapisana ena od t. i. nedeljskih črk,¹⁶ ki so bodisi a, b, c, d, e, f ali g (le-te se zatem vrstijo v sedmernem zaporedju po mesecih skozi vsa leta v tabeli), v tretji koloni so označena prestopna leta, v četrti in peti koloni pa je za vsako leto zapisano, koliko nedelj (ali tednov) in dni je od božiča do pusta

¹³ »Papež Gregor XIII. je z bulo *Inter Gravissimas* (24. 2. 1582) v svoji državi uvedel nov koledar, ki so ga sprva imenovali »Lilijev«. Skupaj z večino italijanskih dežel je izpustil deset dni: za dnevom 4. 10. 1582 je sledil kar 15. 10. 1582, kot kažejo tiskani popravljivi koledarji za dobo od oktobra do decembra.« »Čeravno ne lahkih src, je večina protestantskih dežel rimsko pobudo odklonila, nikakor pa ne enoglasno. Med redkimi takojšnjimi podporniki papeževe bule je bil ljubljanski rektor Frischlin« (Južnič 2009: 87).

¹⁴ Trubar se pri obeh tabelah v obeh koledarjih in izračunih sklicuje na vir: »Od Magiftra loannesha Iltebranda Tubinskiga Vuzheniga preraitana inu poštaulena« (Trubar 1582).

¹⁵ Čeprav je bilo na naslovnem listu koledarja iz leta 1582 zapisano, da je v njem tabela za sto dvajset let, piše znotraj koledarja v razdelku pred tabelo, v kateri so zares navedena leta od 1582 do 1700, da »Tabla« kaže »try inu fedemdefet leit naprei« (Trubar 1582), torej triinšedemdeset let naprej, kar pomeni tiskarsko napako oz. prevzemanje teksta po predlogi iz l. 1557; tudi vsota navedenih let v tabeli je bolj okvirna kot natančna.

¹⁶ »Nedeljska črka (latinsko *Littera Dominicalis*) je ena od prvih sedmih latiničnih črk: A, B, C, D, E, F in G, ki so dodeljene dnevom v ciklu po 7, kjer črka A pomeni, da se je navadno leto 1. januarja začelo na nedeljo. Črke so v pomoč pri določevanju dneva v tednu za dani koledarski datum in pri računanju datuma velike noči.« Splet: https://sl.wikipedia.org/wiki/Nedeljska_%C4%8Drka.

oz. kot je zapisano: »Kuliku Nedel do Pufta« v četrti koloni, »Inu kuliku dni« v peti koloni (enako v obeh koledarjih).¹⁷

V nadaljevanju so za tabelo v obeh koledarjih navedeni reki v umetelni obliki oz. »Lety raimi«, ki pravijo, kdaj bo dobro vreme, npr.: »Na Vezher erdezhe Nebu Pomeni Vreme bo Lipu«, kdaj se pričnejo letni časi ipd. Sledi še zapis, koliko mesecev, nedelj in dni je v enem letu. Temu sledi izračun let od začetka sveta do »letoshniga« leta 1557 v koledarju iz tega leta in do »letoshniga« leta 1582 v drugem Trubarjevem koledarju, ki je podan v sedmih točkah z zaključkom (kot »SVMMA.«) tega preštevanja, kar je zanimivo, saj gre za iste izračune v obeh navedenih koledarjih, kar kaže na avtomatizem pri prevzemanju podatkov v koledarju iz leta 1582 iz predloge oz. predhodnega koledarja iz 1557, npr.:

»Od Adama do Criftufeuga Royftua fe fteie 3974. leit. 6. Mefceu. 10 dni.

./.../ Vfa leita Vkupe 5531. leit. 6. Mefceu. 10. Dni.« (Trubar 1957: [13], Trubar 1582.)

Oba slovenska tiskana koledarja, iz leta 1557 in 1582, pa Trubar zaključuje še s seznamom oz. registrom vseh knjig ter številki njihovih poglavij v celotni *Bibliji oz. Svetem pismu* (posebej za *Staro* in *Novo zavezo*), pri čemer tudi navaja, kako se vsaka izmed teh knjig piše na kratek ter dolg način ter latinsko in slovensko.

NEKOLIKO KASNEJŠI KOLEDARJI IN PRAVIKE

V dobi reformacije, ko so predvsem Trubar in drugi avtorji natisnili številna verska oz. nabožna dela, ki so prevladovala, se je v 17. stoletju slovenska knjižna produkcija opazno zmanjšala, izšlo je le nekaj del, med njimi imajo pomembno mesto Čandkovi [et al.] evangeliji in pisma – *Evangelia inu lystuvi* v dveh izdajah – iz 1613 in iz leta 1672, drugo je v slovenščini priredil Schönleben. V tej publikaciji iz leta 1672 se za daljšim uvodnim latinskim delom nahaja koledarski del prav tako v latinščini, v katerem so natisnjeni le meseci tistega leta s posameznimi dnevi in samo pri nekaterih so navedena svetniška imena kot tudi praznični dnevi, vendar vse v katoliškem duhu, kot je zapisano na naslovni strani te publikacije, zlasti v pojasnjujočem podnaslovu:

»EVANGELIA INU LYSTUVI. NA V'SE NEDELE INU [I]menitne Prasnike, ceiliga Léita, po Catholiki vishi, inu po teh ponoulenih Mafhnih Bukvah resdeléni.

¹⁷ Bistvena razlika med obema tabelama pri obeh koledarjih je tudi v tem, da sta samo v tabeli koledarja iz 1557 dodani še dve koloni, in sicer ena za t. i. zlato štetje ter druga za rimsko štetje, česar v koledarju iz 1582 ni.

VSEM CATHOLISHKIM SLOUENSKIM Cerkuam, ftupráu v'Krainski Deshéli, k'dobrimu, is Latinfkiga na Slovenfki Jesik sueftu prelosheni, inu s'nouizh poprauleni« (Čandek et al. 1672).

Naslednja posvetna koledarska oz. pratikarska knjižica v slovenščini po tedaj prevladujočem verskem tisku je izšla šele leta 1726, in sicer *Nova krajnska pratika* (*Nova crainska pratica*) za leto 1725. Ta publikacija je zatem izhajala periodično za vsako leto posebej več kot sto let, najstarejši izvod je izgubljen, prvi znani ohranjeni pa je iz leta 1741 (Reisp 2001: 139–141, 1966: 1–21). Da gre pri tej samostojni tiskani pratikarski publikaciji, ki ima enostavno barvno ilustracijo na naslovni strani, v primerjavi s predhodnim Trubarjevim koledarjem v slovenščini, funkcionalno gledano, za razširjeno namembnost, nam pokaže kratek vsebinski opis primerka *Nove krajnske pratike* za leto 1772: na naslovni strani¹⁸ je poleg natisnjene naslova še podnaslov,¹⁹ ki izpostavlja, da gre za prestopno leto, druga stran je razdelek o sončnih in luninih mrkih, naslednja stran ima dva razdelka za razlago oznak/znakov skozi celotno pratiko – posebej za vreme, tudi kmečka opravila, post ipd., in posebej za nebesna znamenja. Od tod naprej sledi koledarski del in ilustracije za vsak mesec posebej, po dve strani za vsakega s poimenovanjem zanj, številom dni, godovi in prazniki. Na zadnjih straneh pratike so navedeni pregovori oz. reki o vremenu in letini: »Kratke Regulze na Sleidni Mefiz.«, npr. za januar »Jan. Prosheniz.« »Svetiga Vincenza Sonze: pernefe obilnu inu dobru Vinze. Kadar bo ob Suetim Pauli lepo vreme: fe dobra letina Sadoby« (n. d. 1772). Na zadnji strani je poslednji razdelek, v katerem so navedeni natančni začetki letnih časov z datumom, uro in minuto in s tem povezan nastop nebesnih znamenj ter razmerja med dnevom in nočjo (enakonočje, najdaljši, najkrajši dnevi).

VIRI IN LITERATURA

Blanka Bošnjak, 2019: Vodnik kot publicist in urednik. *Oživiljeni Vodnik: razprave o Valentinu Vodniku*. Ur. Andreja Legan Ravnikar, Irena Orel, Alenka Jelovšek. Ljubljana: Založba ZRC. 115–124.

Josip Benkovič, 1895: Slovenski koledarji in koledarniki. V 100-letni spomin prve Vodnikove in 50-letni spomin prve Bleiweisove »Nove Pratike«. *Dom in svet* 8/1. 186–187. Splet: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-DS6O2FIS>. Dostop 28. 5. 2020.

¹⁸ 32 strani opisane *Nove krajnske pratike* je nepaginiranih. Na naslovni strani je preprosta tribarvna ilustracija (modro-rdeče-rjava), ki prikazuje tri može s kmečkim orodjem – s koso, z lopato in po vsej verjetnosti s cepcem. Tudi posamezni znaki za svetnike, nebesna znamenja ipd. so pobarvani na podoben način. Tisk je črne barve. Splet.

¹⁹ NOVA KRAINSKA PRATICA. *Na to prestopnu Leito*. M. DCC. LXXII. Splet.

Janez Čandek, et al., 1672: *Evangelia inu lystuvi*. Splet: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-F1MRGD0K>. Dostop 10. 9. 2020.

Stanislav Južnič, 2009: Reforma koledarja Trubarjevih dni. *Zgodovinski časopis* 63/1–2. 86–115. Splet: <http://hdl.handle.net/11686/14947>. Dostop 10. 10. 2020.

Vanja Kočevar, 2014: Uvedba gregorijanskega koledarja v notranjeavstrijskih deželah leta 1583. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 62/2. 173–192. Splet: <http://hdl.handle.net/11686/36212>. Dostop 10. 10. 2020.

Nova crainska pratica, 1772. (NOVA KRAINSKA PRATICA. Na to preftopnu Leito. M. DCC. LXXII. V' Lublani, per Joan Frid. Egerju). Digitalna knjižnica Slovenije dLib. si: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4EZD1O3Z>. Dostop: 28. 5. 2020.

Branko Reisp, 2001: *Redki stari tiski*. V Ljubljani: Slovenska matica.

Branko Reisp, 1966: *Nova crainska pratica 1741. Nova crainska pratica, na lejtju, M.DCC. XXXXI / [spremna beseda Branko Reisp]*. Faksimilirana izd. [Ljubljana]: Cankarjeva založba (v Ljubljani: Ljudska pravica). Faksimile po izvodu, ki ga hrani Narodni muzej v Ljubljani. Izv. izd.: V' Lublani: per Adamu Reichhard, 1741. 1–21.

Mirko Rupel, 1957: Spremna beseda. Primož Trubar: *Ta slovenski kolendar 1557*. V Ljubljani: Cankarjeva založba.

Jože Stabej, 1986: *Prava stoletna pratika in njena zgodovina*. Ljubljana: ČZP Kmečki glas.

Jože Stabej, 1968: Rokopisni koledar iz leta 1415 in njegovi vrstniki. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 39/4. 137–144. Splet: <http://hdl.handle.net/11686/7183>. Dostop 22. 9. 2020.

Jože Stabej, 1961: Od kdaj in od kod imamo slovensko kmečko pratiko. *Slovenski etnograf* 14/5. 59–66. Splet: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-UM-PAHBNM>. Dostop 22. 5. 2020.

Primož Trubar, 1957: *Ta slovenski kolendar 1557*. V Ljubljani: Cankarjeva založba.

Primož Trubar, 1582: *Ta slovenski kolendar kir vselei terpi*. Splet: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-P23ZYWWR>. Dostop: 20. 5. 2020.

Primož Trubar, Fanika Krajnc-Vrečko, Jonatan Vinkler (ur.), 2005: *Zbrana dela Primoža Trubarja: Knjiga III*. 1. natis. Ljubljana: Rokus, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar.

Jonatan Vinkler (ur.), 2012: *Zbrana dela Primoža Trubarja (vol. VIII)*: Trubar, Primož: Tiga Noviga testamenta ena dolga predgovor (1557); En register, ena kratka postila (1558). Ljubljana: Pedagoški inštitut. Splet: <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-142-0.pdf>. Dostop 20. 10. 2020.

Jonatan Vinkler, 2005: Slovenska protestantska veroizpoved in cerkveni red za vse dni v letu: K tretji knjigi Zbranih del Primoža Trubarja. Trubar, Primož; Krajnc-Vrečko, Fanika; Vinkler, Jonatan (ur.): *Zbrana dela Primoža Trubarja: Knjiga III*. 1. natis. Ljubljana: Rokus, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar.

TRUBAR'S SLOVENE CALENDAR IN THE CONTEXT OF THE FIRST CALENDARS AND ALMANACS

Summary

Calendars and almanacs were among the first Slovene prints with secular and educational-practical contents. Later, when they were published as periodicals, they consisted of detailed calendar information on months, weeks and days, name days, and religious holidays. Next to the above mentioned they also included practical information on the weather, seasons, farm chores, zodiac signs, educational texts for better housekeeping, etc.

The first Slovene printed calendar, which was published twice in 1557 and 1582, is associated with Trubar's translation of the *Bible*. In 1557, Trubar added *Ta slovenski kolendar kir vselei terpi* to the first part of the *New Testament* translation (*Ta pervi deil tiga Noviga testamenta*, Tübingen 1557). It was originally printed and primarily bound in the same book block with the so-called long preface – *Tiga Noviga testamenta ena dolga predgovor*, which was published as an introduction to Trubar's translation of the first part of the *New Testament*. Trubar's second Slovene calendar was published with minor modifications in 1582, together with his translation of the complete *New Testament* (*Ta celi Novi testament*). This second calendar with the same title as the one in 1557 – *Ta slovenski kolendar kir vselei terpi* (Tübingen 1582), was bound in the book block after Trubar translated the first part of the *New Testament* and before his translation of the *New Testament's* second part. The treatise presents both parts, for they share a lot of similarities, but also the differences between them. The most significant difference between both calendars is the chart that presents seventy-three years from 1557 on, and one hundred and twenty years from 1582 onwards.

Another secular calendar prints in Slovene is *Nova krajnska pratika – Nova crainska pratica* for 1726, which was published in 1725. This publication was published in different versions continuously for each year for more than one hundred years. The oldest issue is lost; the first known and preserved is from 1741. The treatise presents a short description of the *Nova krajnska pratika* for 1772. Compared with Trubar's calendar in the Slovene language, this printed almanac serves a broader purpose, for it brings additional information on the weather, zodiac signs, farm chores, etc., and in some volumes also riddles for entertainment.

TRUBARS SLOWENISCHER KALENDER IM KONTEXT DER ERSTEN KALENDER UND ALMANACHE

Zusammenfassung

Kalender und Praktiken waren unter den ersten slowenischen Drucken nicht mit religiöser Thematik, sondern mit lehrreichem und praktischem Inhalt. Später beinhalteten sie, genauso wie periodische Publikationen, detaillierte kalendarische Informationen über die Monate, Wochen, Jahrestage, Namenstage und kirchliche Feiertage. Daneben waren auch nützliche Informationen z. B. über das Wetter, die Jahreszeiten, die notwendige Feldarbeiten und über Sternzeichen, darüber hinaus noch lehrreiche Texte für besseren Haushalt usw.

Mit dem Anfang von Trubars Übersetzung der *Bibel* überschneidet sich auch der erste gedruckte Kalender, der zweimal erschien, und zwar in den Jahren 1557 und 1582. *Ta slovenski kolendar kir vselei terpi* legte Trubar im Jahr 1557 zuerst dem ersten Teil der Übersetzung des *Neuen Testaments* (*Ta pervi deil tiga Noviga testamenta*, Tübingen 1557)

bei. Ursprünglich war er gedruckt und in denselben Buchblock gebunden, und zwar zusammen mit einem so genannten langen Vorwort – *Tiga Noviga testamenta ena dolga predgovor*; er wurde als Einleitung zur Trubars Übersetzung des ersten Teils des *Neuen Testaments* herausgegeben. Trubars zweiter slowenischer Kalender aus dem Jahr 1582 erschien wenig geändert zusammen mit seiner Übersetzung des vollständigen *Neuen Testaments* (*Ta celi Novi testament*). Der zweite Kalender mit dem gleichen Titel als der Kalender aus 1557 – *Ta slovenski koledar kir vselei terpi* (Tübingen 1582) war im Buchblock nach Trubars Übersetzung des ersten Teils des *Neuen Testaments* und vor der Übersetzung seines zweiten Teils gebunden. In der Abhandlung werden wegen signifikanter Ähnlichkeit beide Kalender parallel vorgestellt und es werden auch einzelne Unterschiede geschildert. Beide Kalender unterschieden sich vor allem in der Tabelle, die im Kalender aus dem Jahr 1557 dreiundsiebzig Jahre im Voraus zeigt, und einhundertzwanzig Jahre im Voraus im Kalender aus dem Jahr 1582.

Unter andere weltliche kalendarische Drucke in slowenischer Sprache gehört *Nova krajnska pratika – Nova crainska pratica* für das Jahr 1726, die im Jahr 1725 erschien. Diese Publikation erschien in zahlreichen Varianten jährlich mehr als hundert Jahre. Die älteste Ausgabe ist verloren, die erste erhaltene Ausgabe ist aus dem Jahr 1741. Die Abhandlung bringt auch kurze inhaltliche Beschreibung von *Nova krajnska pratika* für das Jahr 1772. Bei diesem selbstständig gedruckten Almanach handelt es sich im Vergleich mit Trubars Kalender in slowenischer Sprache funktional gesehen um eine erweiterte Verwendbarkeit, den er bringt zusätzliche Informationen über das Wetter, die Sternzeichen, Feldarbeiten usw., und in einigen Jahrgängen auch Rätsel zur Unterhaltung.